

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสื่อมวลชนมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ และอธิบายถึงวิธีการสร้าง และนำเสนอภาพความเป็นจริงในประเด็นข่าวของสมรภักษ์ คำสิงห์ มีแนวคิดหลักที่ใช้ในการศึกษาดังนี้คือ

1. แนวคิดเรื่องการสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคม (social construction of reality)
2. แนวคิดเรื่องข่าวกับการสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคม (news as social construction of reality)

การสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคม (social construction of reality)

กาญจนา แก้วเทพ (2539 : 39) กล่าวว่า ทฤษฎีทางสังคมวิทยาได้พยายามอธิบายปรากฏการณ์นี้เอาไว้หลายแง่หลายมุม ดังเช่นตัวอย่างของสำนักคิดกลุ่ม "การสร้างความเป็นจริงทางสังคม"(social construction of reality) มีเนื้อหาโดยย่อว่า มนุษย์เรานั้นมีโลกที่ห่อหุ้มตัวเองอยู่ 2 ชั้น โลกชั้นแรกเป็นโลกทางกายภาพ (physical world) ซึ่งอาจไม่แตกต่างกันมากนัก แต่โลกใบหลังเป็นโลกทางสังคม และวัฒนธรรม (social world) ซึ่งแต่ละสังคมสร้าง (constructed) และหล่อหลอมตั้งโปรแกรมให้ปัจเจกซึมซับ (internalized) เข้าไป ซึ่งอิทธิพลของโลกทางสังคมนี้ ทำให้กระบวนการเลือกรับรู้เหตุการณ์ กระบวนการตีความ และกระบวนการให้ความหมายแตกต่างกันไปอย่างมาก

เนื่องจากความเป็นจริงในแต่ละบริบท (context) มีอยู่มากมาย และเป็นกระบวนการอันซับซ้อนจากข้อคิดของ Berget and Luckmann (1966, อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2539:41) เชื่อว่ามนุษย์ไม่สามารถรับรู้ความจริงของโลกภายนอกตัวเขาได้โดยตรง แต่ต้องกระทำผ่านตัวกลาง คือประสาทสัมผัส และกระบวนการรับรู้ทางจิตมนุษย์ ซึ่งถูกหล่อหลอมโดยกระบวนการทางสังคมมาก่อน ต่อมาแนวคิดใหม่ที่ได้พยายามอธิบายลักษณะของความหมาย

และความเข้าใจควบคู่ไปกับแนวคิดเดิม ตามที่ Alfred Schutz (1970, อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ, 2539:41) มองว่า ชีวิตประจำวันของเราไม่ได้เป็นโลกส่วนตัวของเรา แต่เป็นอัตตวิสัยร่วม (intersubjective) ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่แรก และเราสามารถรับรู้กับเพื่อนร่วมโลกของเรา ซึ่งแต่ละคนก็มีประสบการณ์ และการตีความที่แตกต่างกันออกไป และสภาพที่เราพบว่าตนเองอยู่ในโลก ในขณะที่ใดขณะหนึ่งนั้น เป็นเพียงขอบเขตเล็ก ๆ ที่เราได้สร้างขึ้นมานั่นเอง กล่าวโดยสรุปก็คือ ความหมาย และความเข้าใจทั้งหลายของเราเกิดจากการสื่อสารของเรากับบุคคลอื่น

แนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นจริงทางสังคมนี้ ช่วยให้เรามองสื่อหนังสือพิมพ์ ในฐานะที่ เป็นผู้สร้าง (producer) และผู้นำเสนอ (presentater) โดยผ่านบทบาทของการตีความ นิยาม ความหมาย พิจารณาใหม่ และบันทึกใหม่ บทบาทดังกล่าวได้แทรกตัวอยู่ตรงกลางระหว่างปัจเจกบุคคลกับโลกแห่งความจริง (truth) เมื่อปัจเจกบุคคลถูกหล่อหลอมโดยโลกทางสังคม ทำให้เกิดกระบวนการสร้างโลกแห่งความหมาย (world of meaning) ให้กับสรรพสิ่งรอบตัวของแต่ละคนแตกต่างกันออกไป และสร้างผลกระทบให้เกิดแก่สำนึกของผู้คน การนิยามความจริงนั้นเป็นเรื่องของระบบความเข้าใจ (ความรู้ และความคิดเห็น) ไม่ได้เกิดจากความตั้งใจครอบงำของฝ่ายผู้ส่งสาร หรือสื่อมวลชน แต่มาจากแนวโน้มของสื่อเองที่มักจะเสนอภาพความเป็นจริงทางสังคมอย่างไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ และมักจะเสนอแต่เพียงแง่มุมหนึ่งไม่รอบด้าน

การที่ความเป็นจริงทางสังคมจะกลายเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับได้นั้น Stephen W. Littlejohn (1988 : อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2539 :42) ได้กล่าวว่า ตั้งอยู่บนข้อสมมุติฐาน 4 ประการ คือ

1. โลก หรือความเป็นจริงทางโลกไม่ได้แสดง หรือปรากฏตนออกมาในเชิงอัตถวิสัยต่อมนุษย์ แต่มนุษย์จะรับรู้ต่อความเป็นจริงเหล่านั้นผ่านทางประสบการณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นไปโดยการใช้ภาษา
2. ความเข้าใจในความเป็นจริงของโลก โดยการใช้ภาษาเป็นสื่อ ก็คือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมาจากที่สังคมที่มีปฏิสัมพันธ์กันของคนในกลุ่มในเวลา และในสถานที่หนึ่ง ๆ
3. มนุษย์จะเข้าใจความเป็นจริงใด ๆ ได้หรือไม่เพียงใด ย่อมเป็นสิ่งที่กำหนดโดยแบบแผนการสื่อสารในขณะนั้น ดังนั้น ความมั่นคง หรือไม่มั่นคงของความรู้จึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ของคนในสังคมมากกว่าความเป็นจริงตามภาววิสัยภายนอกประสบการณ์ของมนุษย์

4. ความเข้าใจในความเป็นจริงของสังคมจะก่อรูปร่าง จากแง่มุมที่สำคัญ ๆ หลายประการของมนุษย์ นั่นก็คือ วิธีการในการคิดของมนุษย์ วิธีการปฏิบัติการในการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวันย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจที่มีต่อ "ความเป็นจริง" ของเจ้านั่นเอง

อย่างไรก็ตามสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ต่าง ๆ ตลอดเวลา ดังนั้นในการที่จะต่อยอดคลังแห่งความรู้ และความเป็นจริงทางสังคมชุดเดิมเอาไว้ จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยวิธีการต่าง ๆ มากมาย และในจุดนี้เองที่สื่อมวลชนถูกใช้ให้มีบทบาทในการต่อยอด "ความเป็นจริง" เป็นอย่างมาก เช่น โดยวิธีการผลิตซ้ำ เพื่อย้ำเสนอบทบาท หรือภาพความเป็นจริงต่าง ๆ บ่อยครั้งเท่าไร เช่น บทบาททางเพศของแต่ละเพศ ที่ถูกนำเสนอแบบ stereotyped ก็ยังย้ำให้เห็นว่า บทบาทเหล่านั้น คือ บทบาทที่เป็นอยู่ในสังคม และเป็นสิ่งที่ควรยึดถือ (จีรวรา อุษายากุล, 2536 :13)

Adoni and Mane (1984, อ้างถึงในทวิพันธ์ คงคราญ, 2534 :17) แบ่งชนิดของความเป็นจริงเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. objective social reality (ความจริงในวัตถุสังคม) คือความจริงที่เราสัมผัสได้ด้วยประสบการณ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกภายนอกของปัจเจกชน ซึ่งเราได้เผชิญในฐานะที่เป็นจริง

2. symbolic social reality คือความจริงที่แสดงออกมาในรูปสัญลักษณ์ เช่น ศิลปะ เอกสาร หรือเนื้อหาในสื่อ ซึ่งความจริงชนิดนี้มีมากมาย สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ความสามารถของปัจเจกชน ในการรับรู้ และแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

3. subjective social reality คือความจริงที่เกิดขึ้นในทัศนะ ของตัวผู้รับนั้น ก็คือความจริงที่ได้รับ objective และ symbolic มารวมกันเข้ากลายเป็นแบบ subjective อาจกล่าวได้ว่าวัตถุโลกจะถูกนำเสนอได้ในรูปของสัญลักษณ์ทางหนึ่ง และนำไปสู่จิตสำนึกของปัจเจกชน

ความเป็นจริงตามความหมายของ Adoni and Mane ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ถูกมนุษย์สร้างขึ้นภายใต้เงื่อนไขเขตความสัมพันธ์ (zone of relevance) และความเป็นจริงที่ปัจเจกชนรับรู้ จะเป็นเพียงบางส่วนของความเป็นจริงทั้งหมด ที่แท้จริงแล้วมนุษย์เป็นผู้สร้างความเป็นจริงขึ้น

มา และเราเรียกว่าความเป็นจริงทางสังคม (social reality) และความเป็นจริงนี้จะเป็นพื้นฐานของการกระทำทางสังคมของปัจเจกชน ดังนั้นหากต้องการศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชนในฐานะผู้สร้างความเป็นจริงทางสังคมโดยการวิเคราะห์ถึงตัวบท (text) มาเป็นกรอบในการพิจารณาก็จะช่วยให้เราสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ในวัฒนธรรมแบบมีสื่อเป็นตัวกลาง (mass media culture) ได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนขึ้น

ข่าวกับการสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคม (news as social construction of reality)

ข่าวมิได้เป็นเพียงการรายงานเฉพาะข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ แต่ผู้รายงานเอาตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ๆ และกำหนดรูปแบบของเหตุการณ์ที่เป็นข่าวก่อนที่จะนำเสนอต่อสาธารณชน ข่าวจึงเป็นเนื้อหาของสื่อมวลชนที่ถูกสร้างจากทัศนะของผู้รายงานซึ่งในเรื่องนี้สามารถเห็นได้จากข่าวโทรทัศน์ที่เลือกเสนอข่าวบางข่าว และบางแง่มุมเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากเงื่อนไขแต่ละสถานการณ์ และเหตุการณ์หนึ่งอาจเป็นข่าวใหญ่ของสื่อมวลชนรายหนึ่ง แต่เหตุการณ์เดียวกันอาจไม่ปรากฏเป็นข่าว ในสื่อมวลชนรายอื่นในสังคมเดียวกันก็ได้ (ศิริชัย ศิริกายะ และกาญจนา แก้วเทพ, 2531 : 108)

จากมุมมองที่ว่าข่าวเป็นเนื้อหาของสื่อมวลชนที่ถูกสร้างขึ้นจากทัศนะของผู้รายงาน นั้น สุภาพร โพธิ์แก้ว (1993 :131)ยังได้มองลึกถึงบทบาทการทำหน้าที่รายงานข่าวของสื่อมวลชนที่ต้องผ่านกระบวนการตัดสินใจคัดเลือก และประเมินค่าตั้งแต่การรับรู้แล้วตีความ ของผู้สื่อข่าวต่อเหตุการณ์ และผ่านกลวิธีในการถ่ายทอด หรือเทคนิคการบอกเล่าเรื่องราว กระบวนการเหล่านี้ได้แก่ กระบวนการรับรู้ และตีความ (perception and interpretation) กระบวนการเลือกสรร (selective) และกระบวนการสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคม (social construction of reality)

1. กระบวนการรับรู้ และตีความ (the process of perception and interpretation)

มนุษย์เรามีการรับรู้ต่อสรรพสิ่ง ต่อโลก ต่อชีวิตทั้งทางกาย และทางใจ การรับรู้ทางกายก็คือ การรับรู้ที่ผ่านการเห็น การได้ยิน การสัมผัส ซึ่งต้องอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 อันได้แก่ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ส่วนการรับรู้ทางใจนั้นก็คือ การรับรู้ทางด้านอารมณ์ ความนึกคิด จิตใจ การรับ

รู้ทั้งสอง มีความสัมพันธ์กัน และเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน จนยากที่จะขีดเส้นแบ่งออกจากกันได้อย่างง่าย ๆ อย่างไรก็ตามมนุษย์เรามีแนวโน้มที่จะเชื่อ ว่าสิ่งที่เรารับรู้ทางกายนั้นเป็นความจริง เรามักหลงลืมไปว่าการรับรู้ของเรานั้นผ่านการเห็นด้วยตา และด้วยใจ ผ่านการได้ยินด้วยหู และด้วยใจ ผ่านการสัมผัสด้วยกาย และด้วยใจ ไปพร้อม ๆ กัน มนุษย์เราล้วนผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และมีภูมิหลังแตกต่างกันไป สิ่งเหล่านี้เป็นตัวกำหนดหัวใจของคนเราต่างกัน ดังเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์เดียวกัน คนเราอาจตีความ และรับรู้ต่างกันไป เพราะใจคนเราต่างกัน จึงทำให้เห็นความจริงต่างกัน

2. กระบวนการเลือกสรร (selective process)

มีเรื่องราวที่เกิดขึ้นมากมายทุกมุมโลก แต่จะมีเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เป็นข่าว ซึ่งก็หมายความว่า มีการเลือก ว่า จะรายงานเรื่องอะไร เหตุการณ์ใด หรือแม้แต่วางงานอย่างไร แคไหนเกณฑ์ที่ใช้เลือก ได้แก่คุณค่าทางข่าว (news values) รวมทั้งความต้องการของผู้รับสาร นโยบายของสื่อมวลชน และแม้แต่วาระบบการควบคุมสื่อมวลชน ก็ล้วนมีส่วนในการกำหนดการคัดเลือกข่าวสาร และเลือกมิติของความจริงในการรายงาน

3. กระบวนการสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคม (social construction of reality)

“ผู้สื่อข่าวทุกคนรู้ดีว่า ทันทีที่เขาลงมือเขียนข่าว ก็คือเขาได้ลงมือตกแต่งข่าว” ซึ่งก็หมายความว่า ข่าวทุกชิ้นล้วนผ่านกระบวนการสร้างภาพความเป็นจริง ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกระบวนการรับรู้ และตีความ กระบวนการเลือกสรร ประกอบกับการใช้กลวิธี และศิลปะการเล่าเรื่อง เหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกแต่ละวัน จึงถูกกลั่นกรอง และผ่านกระบวนการสร้างความหมายในสื่อมวลชน ผ่านกรอบความคิดระดับต่าง ๆ ซึ่งตามปกติแล้วมักไม่มีใครตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับธรรมชาติเรื่อง “การมีข้อเท็จจริง” ของข่าวเท่าใดนัก ดังที่ Smith (อ้างถึงใน ศิริชัย ศิริกายะ และกาญจนา แก้วเทพ ,2531)เขียนเอาไว้ว่าความคิดและความเชื่อทั้งหมดของคนเราที่มีต่อข่าวก็คือ ไม่ว่าจะ เป็นใครที่ไหน เมื่อไรที่รับรู้ข่าวชิ้นหนึ่ง ก็ต้องมองเห็นข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียวที่อยู่ในข่าวนั้น โดยไม่มีทางจะเห็นเป็นอื่นได้ นี่ก็หมายความว่าเรื่องของ “ข่าว” นั้น มันอยู่เหนือกฎเกณฑ์เรื่อง “ทัศนอะันหลากหลาย” และ Smith ยังมีทัศนะต่อไปว่า หากปราศจากความเชื่อถือ

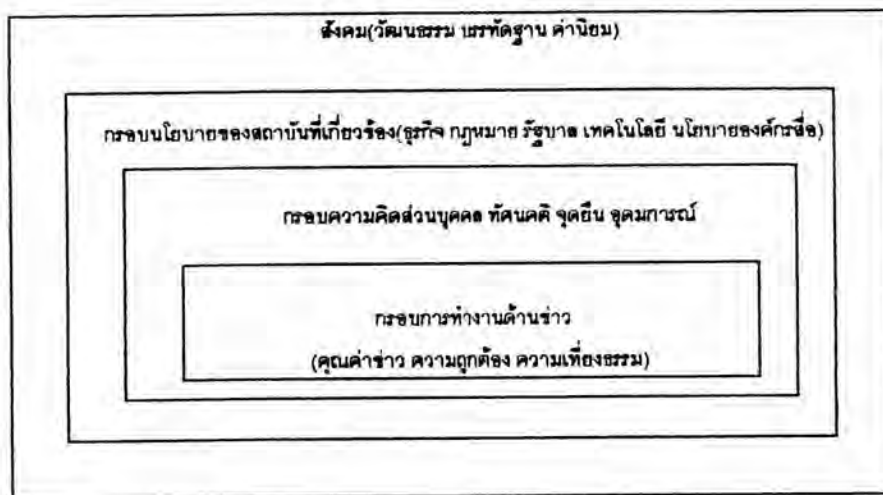
ของผู้ชมเสียแล้ว ชาวก็มีฐานะที่ไม่แตกต่างอะไรจากรูปแบบของความบันเทิง หรืองานโฆษณาชวนเชื่อ

จากการวิเคราะห์รูปแบบข่าวของ Morin (อ้างถึงใน ศิริชัย ศิริกายะ และกาญจนา แก้วเทพ ,2531) พบว่า เหตุการณ์อันหนึ่งจะได้รับการบอกกล่าวให้อยู่ในรูปของ "เรื่องราวอันเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น" แต่กระบวนการที่จะเล่าเรื่องนั้น อาจจะเป็นวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง คือแบบวิธี performative ซึ่งหมายถึงวิธีการเล่าเรื่องแบบตีความ หรือแบบใส่สีสัน เหมือนเวลาเล่านิทาน

ส่วนการพิจารณาด้านคุณสมบัติของข่าวนั้น ตามที่ Darnton (อ้างถึงใน ศิริชัย ศิริกายะ และกาญจนา แก้วเทพ,2531) เสนอแนะว่า แท้จริงแล้วข่าวมีต้นตอความเป็นมาจากธรรมเนียมประเพณีเก่า ๆ ของการเล่าเรื่อง แนวความคิดของเราที่มีต่อข่าวนั้น เป็นผลมาจากวิธีการแบบเก่า ๆ ในการเล่าเรื่องนั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้บ่อยครั้งว่า ทิศทางการรายงานข่าวจึงมีความโน้มเอียง ที่จะออกมาในรูปแบบของ การเล่าเรื่องที่มีตัวละครทั้งตัวหลัก และตัวรอง มีเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงกันเป็นตอน ๆ มีพระเอก มีผู้ร้าย มีตอนเริ่มต้น ตอนกลาง ๆ และตอนจบ มีการให้สัญญาณเวลาจะถึงจุดหักมุมที่น่าสนใจ มีการใช้พล็อตเรื่องที่คุ้นเคยเป็นต้น

นอกจากนั้น Fiske and Hartley (1978 : 123) ยังได้ขนานนามแนวโน้มของสื่อมวลชนแบบใหม่ที่ได้เข้าทำหน้าที่แทนที่ธรรมเนียมประเพณีแบบเก่าของการสื่อสารในสังคมพร้อม ๆ กับที่ได้ผนวกเอารูปแบบของการเล่าเรื่องประกอบเข้ากับการให้ข้อคิดทางด้านศีลธรรมว่า เป็น "หน้าที่แบบนักเล่านิทาน" (bardic function) ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ลากเส้นแบ่งระหว่าง "ความเป็นจริง" กับ "นวนิยาย" ออกจากกัน

และด้วยความเชื่อที่ว่าข่าวทุกชิ้นล้วนผ่านกระบวนการสร้างภาพความเป็นจริง หรือกระบวนการสร้างความหมายให้กับเนื้อหามาแล้วนั้น สุภาพร โพธิ์แก้ว (1993 : 101) ได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมในเรื่องนี้ว่า กระบวนการกลั่นกรอง และสร้างความหมายในสื่อมวลชน ผ่านกรอบความคิดระดับต่าง ๆ ดังสรุปให้เห็นในแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 : กรอบความคิดระดับต่าง ๆ ของกระบวนการกลั่นกรอง และสร้างความหมายในสื่อมวลชน

1. กรอบการทำงานด้านข่าว (News Value , News Quality)

กรอบการทำงานด้านข่าว คือตัวกรองขั้นแรกที่มีอิทธิพลต่อการเลือกสรรเหตุการณ์ที่จะมาเป็นข่าว เช่นคุณค่าทางข่าว หรือความถูกต้อง เที่ยงธรรม เป็นต้น ซึ่งลาทิส เชียวซุ่ม (2539) ได้กล่าวถึงแนวทางในการวินิจฉัยคุณค่าข่าวไว้ว่า จากคุณลักษณะที่สำคัญของข่าวคือ ความน่าสนใจ และความสำคัญ ทั้งสองประการนี้ ผู้สื่อข่าวต้องพิจารณาในทัศนะของผู้อ่าน คือข่าวนั้นต้องน่าสนใจสำหรับผู้อ่าน มีความสำคัญต่อผู้อ่าน และต้องเป็นข้อเท็จจริงที่มีความสด ทันสมัย สำหรับผู้อ่าน

ข่าวที่มีคุณค่าสูง มักจะมีทั้งความสำคัญ (significance) และความน่าสนใจ (interest) อยู่ในตัวของมันเอง

ความสำคัญ หมายถึง เหตุการณ์อะไรก็ตามที่เกิดขึ้น และมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ผลกระทบดังกล่าวจะมีผลในวงกว้าง ส่วนมากข่าวประเภทนี้ จะมีลักษณะเป็น

ข่าวสถานการณ์ มากกว่าข่าวประเภทเหตุการณ์ ซึ่งตอบสนองความใคร่รู้ได้อย่างฉับพลัน แต่ข่าวในเหตุการณ์บางประเภทก็มีความสำคัญพอที่จะส่งผลกระทบต่อคนหมู่มาก

ความน่าสนใจ หมายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ทำให้ประชาชนสนใจใคร่รู้อยากติดตาม คุณสมบัติข้อนี้ น่าจะเป็นข้อที่สำคัญ ของการรายงานข่าว เพราะข่าวที่ขาดความน่าสนใจแล้วคนก็จะไม่อ่าน ผู้สื่อข่าวที่มีความชำนาญ และมีประสบการณ์จะพยายามเขียนข่าวให้น่าสนใจ และน่าอ่านโดยไม่ปิดเบียดข้อเท็จจริง ข่าวที่น่าสนใจก็คือข่าวที่ผู้อ่านมีความตั้งใจต้องการจะอ่านมากที่สุด การพิจารณาเรื่องความน่าสนใจนั้น ต้องเข้าใจว่าผู้สื่อข่าวทำให้มีความน่าสนใจขึ้นมา โดยที่เนื้อหาของเหตุการณ์อาจไม่น่าสนใจเลยก็ได้ โดยปกติแล้วเหตุการณ์ใดมีความน่าสนใจมาก หรือน้อยขึ้นอยู่กับประเภท และความสนใจของผู้รับ

2. กรอบความคิดส่วนบุคคล (Individual Ideology)

นอกจากการตัดสินใจคัดเลือกเหตุการณ์ที่จะมาเป็นข่าว โดยการพิจารณาถึงคุณค่าทางข่าวในขั้นแรกแล้ว สิ่งที่เป็นตัวกรองขั้นที่ 2 ในการเสนอข่าวของผู้สื่อข่าว คือกรอบความคิดส่วนบุคคล อันได้แก่ ทศนคติ จุดยืน ตลอดจนจรรยาบรรณของผู้สื่อข่าว รวมถึงอุดมการณ์ทางวิชาชีพของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นอุดมการณ์พื้นฐานของปัจเจกบุคคลที่เข้ามามีส่วนสำคัญต่อการทำหน้าที่รายงานข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะมีบทบาทสูงสุดต่อกระบวนการเลือกสรร (selective) เพราะถือเป็นหน่วยย่อยสุดของการทำงานข่าวที่มีลักษณะการทำงานเป็นทีม ประกอบด้วยผู้ร่วมงานหลายฝ่าย อย่างไรก็ตามบทบาทของกรอบความคิดระดับบุคคลจึงมิใช่กรอบความคิดอิสระโดยสิ้นเชิง หากเป็นกรอบความคิดรวบยอดจากหลากหลายบุคคลในองค์กรสื่อ นั้น ๆ

3. กรอบนโยบายของสถาบันที่เกี่ยวข้อง (organization and institution involved)

กรอบนโยบายของสถาบันที่เกี่ยวข้อง เป็นตัวกรองที่ทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของสื่อข่าว ได้แก่นโยบายทางธุรกิจ กฎหมายที่ใช้ควบคุม หน่วยงานรัฐบาล เทคโนโลยี แนวทาง และนโยบายองค์กรสื่อ กรอบนโยบายของสถาบันที่เกี่ยวข้องนี้อาจดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน หรือสวนทางกับกรอบความคิดส่วนบุคคล หรือไม่ก็ได้ แต่ถ้ากรอบความคิด 2 ระดับนี้มีทิศทางไม่ตรงกัน

ก็มีแนวโน้มว่ากรอบความคิดส่วนบุคคลจะต้องปรับทิศทางให้สอดคล้องกับกรอบนโยบายของสถาบันที่เกี่ยวข้องเสมอ

4. กรอบความคิดทางสังคม วัฒนธรรม บรรทัดฐาน ค่านิยม (social, culture norms, values)

กรอบความคิดทางสังคม วัฒนธรรมจะมีส่วนสำคัญต่อการกลั่นกรอง และสร้างความหมายในสื่อมวลชน การพิจารณาว่าข่าวบางข่าวอาจเหมาะสมกับวัฒนธรรมหนึ่ง แต่อาจไม่เหมาะสมที่จะนำเสนอในอีกวัฒนธรรมหนึ่งเช่นนี้เป็นต้น และยังรวมถึงการพิจารณาเลือกสรรเหตุการณ์ที่สอดคล้องกับค่านิยมหรือบรรทัดฐานในสังคมมานำเสนอ และสร้างความหมายว่ามีความสำคัญต่อสาธารณชนมากกว่า กรอบความคิดทางสังคม วัฒนธรรม บรรทัดฐาน ค่านิยม จึงทำหน้าที่ตั้งแต่การรับรู้ การตีความ การเลือกสรร และการสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคม หรือการสร้างความหมายให้กับเนื้อหา โดยอาศัยวิธีการถ่ายทอด และเทคนิคการเล่าเรื่องในรูปแบบต่าง ๆ

การนำเสนอข่าว การถ่ายทอดข่าวทางสื่อ ถือเป็นการเล่นถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมช่วงหนึ่ง ๆ ดังนั้นกลวิธีการเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้น่าสนใจจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการนำเสนอเรื่องราวในสื่อทุกประเภท และล้วนเกี่ยวข้องกับรายการรูปแบบต่าง ๆ เช่นบันเทิง โฆษณา ข่าว ทั้งนี้ Sarah Kozloff (1992 : 66) ได้แบ่งการเล่าเรื่องออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. เนื้อเรื่อง (story) คือส่วนที่บอกว่า "เกิดอะไรขึ้นกับใคร"
2. วาทกรรม (discourse) คือ ส่วนของ "เรื่องราวนั้น ถูกเล่าอย่างไร"

เนื้อเรื่อง (story)

Shlomith Rimmon-Kenan (1990, อ้างถึงใน Sarah Kozloff 1992 : 67) ได้ให้คำจำกัดความของ เนื้อเรื่อง ว่า คือชุดของเหตุการณ์ที่มีการเรียงลำดับเหตุการณ์ตามเวลา โดยกล่าวถึงตัวละคร หรือนักแสดงในสถานการณ์ที่เกิดแน่นอนตายตัว (certain setting) และถึงแม้ว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ในโลกนี้อาจเกิดขึ้นอย่างสุ่มบังเอิญ แต่เหตุการณ์ (event) ที่ผ่านการเล่าเรื่องนั้น จะเกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์กันเสมอโดย ไม่ว่าในแง่ที่เกิดก่อนเกิดหลัง เช่น

- เป็นลำดับเหตุการณ์ คือ เมื่อเหตุการณ์ x เกิดขึ้นแล้ว เหตุการณ์ Y จึงเกิดขึ้น
- หรือเป็นความสัมพันธ์เชิงเป็นเหตุเป็นผล คือ เพราะเหตุการณ์ Y เกิดขึ้น จึง

เกิดเหตุการณ์ Z

นอกจากนี้ การเล่าเรื่องไม่เพียงแต่การเสนอความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ แต่ต้องนำเสนอผ่านตัวละครที่แตกต่างกันออกไป ภาพของตัวละครอาจมีได้ตั้งแต่วีรบุรุษ ตัวร้าย เศรษฐี ยาก ๆ ฯลฯ

วาทกรรม (discourse)

แนวคิดเรื่องวาทกรรมนี้ มีนักวิชาการหลายคนที่ได้อธิบายความหมายของวาทกรรมว่า หมายถึง “ภาษาที่ถูกนำมาใช้” หมายความว่า ผู้คนในสังคมต้องการทำตามที่วาทกรรมกำหนดในชีวิตประจำวันโดยที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ภาษาที่ถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวันไม่ได้หมายถึงเฉพาะในการพูดหรือเขียนเท่านั้น พฤติกรรมของคนในสังคมก็น่าที่จะถือว่าเป็น “ภาษา” ชนิดหนึ่งได้เช่นกัน

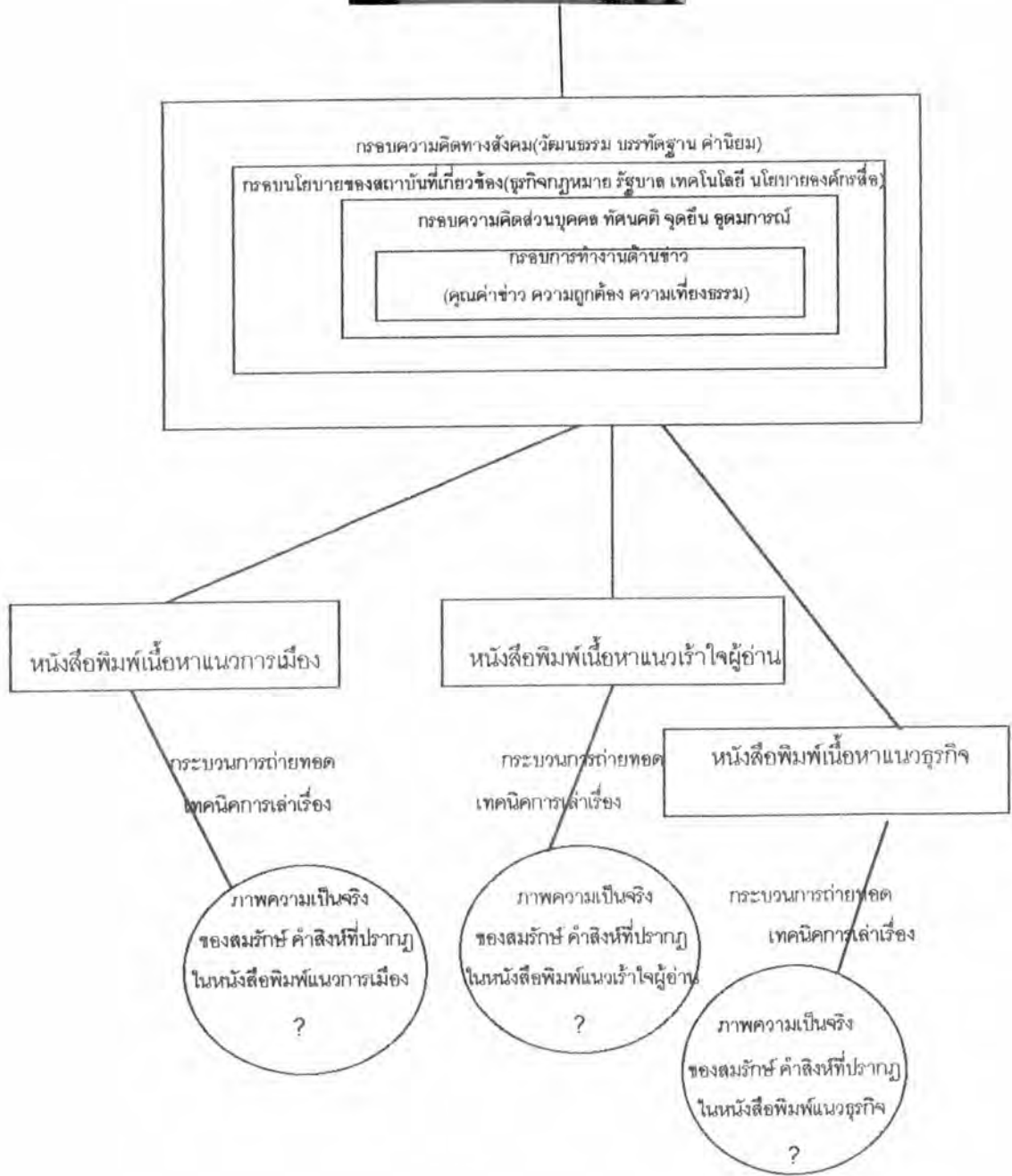
ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2532, อ้างถึงใน วิไล สมพันธ์, 2536 : 5) กล่าวว่า คุณลักษณะที่มีเอกภาพของวาทกรรมมิได้ขึ้นอยู่กับความหมาย หรือความตั้งใจของผู้ใช้ภาษาแต่ประการใด แต่ขึ้นอยู่กับระบบตรรกภาษาในวาทกรรมนั่นเอง อย่างไรก็ตามมิได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของวาทกรรมเพียงอย่างเดียว “การปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive apparatus) นั้นยังต้องมีสัมพันธ์กับสถานการณ์ และบทบาทของผู้นำเสนอความจริงด้วยว่า ผู้นำเสนอมีสถานการณ์ทางสังคมเป็นเช่นไร

Guy Cook (1991, อ้างถึงใน วิไล สมพันธ์, 2536 : 6) ได้ให้คำนิยามวาทกรรมเอาไว้ว่า “วาทกรรม คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบท กับบริบท (text and context) ในลักษณะที่ผู้ร่วมการสื่อสารรับรู้ความหมาย

แม้ว่าการเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในโลกจะเป็นเรื่องที่เป็นไปโดยธรรมชาติ แต่ทว่าวิธีการเลือกเฉพาะบางเรื่อง บางเหตุการณ์มาเล่า และวิธีการเล่า (นำเสนอ รายงาน) นั้นมิใช่เป็นเรื่องที่เป็นไปเองอย่างธรรมชาติ การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ใช้แนวคิดเรื่องการสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคม กับแนวคิดเรื่องข่าวกับการสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคมมาอธิบายถึงรูปแบบ และวิธีการนำเสนอภาพความจริงที่สื่อมวลชนผลิตสู่สาธารณชน โดยผ่านกระบวนการสื่อสารในรูปแบบของข่าว ซึ่งถือเป็นวาทกรรมแบบหนึ่ง ตามมุมมองของทฤษฎีสัญญะวิทยา (semiotic)

หากพิจารณาถึงกระบวนการผลิต และนำเสนอข่าวจะพบว่าบทบาทการสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคมของข่าวนั้นมีกฎกติกาชุดหนึ่งที่ควบคุม และตีกรอบให้มีการตีความหมายของเหตุการณ์เป็นไปตามเจตจำนงของผู้ส่งสาร กฎกติกาชุดนั้น เกี่ยวข้องกับกระบวนการคัดเลือก การจัดหมวดหมู่ การจัดสัดส่วน และการเล่าเรื่อง (the process of selection, categorization, combination and narrativisation) โดยที่กระบวนการดังกล่าวนี้ มีปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยอย่างแน่นอน

ประเด็นข่าวของสมรักษ์ คำสิงห์จัดเป็นประเด็นข่าวประเภทข่าวบุคคล ที่หากพิจารณาโดยเนื้อแท้ของข่าวแล้ว จัดเป็นประเด็นข่าวที่มีความสำคัญ ในแง่ของความสำเร็จระดับชาติ และสื่อมวลชนได้ให้คุณค่าของข่าว ประเด็นนี้ว่าเป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่เป็นความสำเร็จครั้งแรกในประวัติศาสตร์ชาติไทย โดยพิจารณาได้จากการกินเนื้อที่ (spatially) จากหน้าหนังสือพิมพ์ ดังนั้นเนื้อหาที่นำเสนอในประเด็นนี้ ในระยะแรกจึงนำเสนอในลักษณะของการเฉลิมฉลองความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ เป็นประเด็นของสาธารณะ และจบลงด้วยความเป็นส่วนตัวของสมรักษ์ คำสิงห์ ดังนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จึงเป็นไปโดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏทางหนังสือพิมพ์ เพื่อย้อนดูกระบวนการสร้างภาพความเป็นจริง และเจตนาารมณ์ของผู้สร้าง ตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 2 : แนวทางการวิเคราะห์กระบวนการสร้างภาพความเป็นจริงในประเด็นข่าวสมรรถฯ คำสิงห์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก่อนหน้าที่ผู้วิจัยจัดทำการศึกษาเกี่ยวกับการรายงานประเด็นข่าวสมรภักษ์ คำสิงห์ ของหนังสือพิมพ์ ได้มีการศึกษางานวิจัยที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน และน่าสนใจดังนี้

ทวิพันธ์ คงคราญ (2534) ผลการวิจัยของทวิพันธ์สรุปได้ว่า "ข่าวและการสร้างภาพความเป็นจริง" เป็นการชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสื่อมวลชนว่า สามารถสร้างภาพของเหตุการณ์ หรือบุคคลให้เป็นไปในทิศทางต่าง ๆ และในการศึกษาถึงบทบาทในส่วนนี้ลึกซึ้ง เราจำเป็นต้องพิจารณาการทำข่าว (news making) ของสื่อมวลชนในประเด็นด้านวิริการ และมูลเหตุที่ผลักดันให้สื่อมวลชนต้องนำเสนอข่าว เรื่องราวเช่นนั้น เนื่องจากข่าวเป็นสิ่งที่สร้างความเป็นจริงในสังคม และผู้ทำข่าว (สื่อมวลชน) เป็นผู้บันดาลข่าวนั้นออกสู่สายตามวลชน นอกจากนี้แล้ว (ทฤษแมน อ้างถึงใน ทวิพันธ์ คงคราญ) องค์กรข่าว หรือสื่อมวลชนยังสร้างความเป็นจริงทางสังคม และการสร้างความเป็นจริงขึ้นมาใหม่ โดยการประมวลเอามาจากบริบทต่าง ๆ ในสังคมอันเป็นปรากฏการณ์ที่เขาได้รับ และนิยามออกไป

จิรวรา อุษายากุล (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างภาพความเป็นจริงของอาชีพสื่อสารมวลชนของนิสิตคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2532 - 2533 ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างภาพความเป็นจริงทางอาชีพสื่อสารมวลชน ส่วนใหญ่จะเกิดจากการที่นิสิตได้รับรู้ภาพความเป็นจริง โดยผ่านตัวกลางต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชน

งานวิจัยของทวิพันธ์ คงคราญ และ จิรวรา อุษายากุล เป็นพื้นฐานในการมองเรื่องภาพความเป็นจริงทางสังคม โดยอาศัยการศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชนในการสร้างภาพเหตุการณ์ บุคคล หรือการสร้างภาพในอาชีพสื่อสารมวลชน ซึ่งมีส่วนคล้าย และเป็นแนวทางให้กับ การศึกษาการสร้างภาพทางสังคมให้แก่สมรภักษ์ คำสิงห์

พัชริดา วัฒนนา (2536) ทำการวิจัยเรื่อง ศิลปินเพลงไทยสากล และสื่อมวลชน : วิถีทางในการสร้างความมีชื่อเสียง พบว่า เมื่อมีระบบธุรกิจเทปเพลงเกิดขึ้น มีผลทำให้ลักษณะการสร้างความมีชื่อเสียงของศิลปินเพลงไทยสากลเปลี่ยนไป โดยเน้นการสร้างภาพลักษณ์ มีสื่อมวลชนทุกประเภทเป็นช่องทางในการเผยแพร่ สร้างความสนใจ และกระตุ้นเร้าความรู้สึกของผู้ฟังให้เกิด

ทัศนคติที่ติดตัวศิลปิน ส่งผลให้ศิลปินเป็นที่รู้จัก ได้รับความนิยมแพร่หลาย และกลายเป็นผู้มีชื่อเสียงขึ้นมาได้

งานวิจัยของพัชริดา วัฒนา เป็นพื้นฐานให้ผู้วิจัยได้ตระหนักว่า สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความมีชื่อเสียง และส่งผลให้บุคคลโดดเด่นกลายเป็นที่รู้จักของประชาชน ได้รับความนิยม และกลายเป็นผู้มีชื่อเสียงไปในที่สุด

อมรพรรณ ชุ่มโชคชัยกุล ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทของข่าวโทรทัศน์ที่มีต่อการให้สถานภาพ ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาของข่าวโทรทัศน์มีลักษณะเป็นการสร้างภาพความเป็นจริงทางสังคมจากสาระที่มีอยู่ ซึ่งมีลักษณะเป็นการวางโครงร่างไว้ก่อนแล้ว และเนื้อหาข่าวโทรทัศน์ มีการให้สถานภาพใน 2 แบบคือ

1. ได้สถานภาพมาโดยการสืบทอด มีลักษณะเป็นการเสริมสถานภาพ การคงไว้ซึ่งสถานภาพ และการลดสถานภาพที่มีอยู่
2. ได้สถานภาพมาโดยความสามารถ มีลักษณะเป็น การให้สถานภาพใหม่ที่แตกต่างจากที่มีอยู่ การให้สถานภาพอีกสถานภาพหนึ่งเพิ่มจากเดิม การให้สถานภาพที่คงไว้ซึ่งสถานภาพเดิม การเสริมหรือการลดสถานภาพเดิม หรือทั้งเสริมและลดสถานภาพเดิม

งานวิจัยของอมรพรรณ ชุ่มโชคชัยกุล เป็นพื้นฐานให้ผู้วิจัยมองเรื่องบทบาทของสื่อมวลชน ในการให้สถานภาพแก่สมรภักษ์ คำสิงห์ และถึงแม้จะเป็นสื่อคนละประเภท แต่แนวทาง และบทบาทในความเป็นสื่อมวลชนเหมือนกันจะสามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่า วิธีการเดียวกันก็สามารถใช้ได้กับสื่อหนังสือพิมพ์ ด้วยเหมือนกัน